

Úvod do Shobogenzo

Přednáška Michaela Luetchforda pro členy International Zen Association UK
19.1.2000

Přeloženo z anglického originálu Introduction to the Shobogenzo, © 2000 Michael Eido Luetchford

Když Gautama Buddha před 2500 lety seděl v pozici, která se v sanskrtu nazývá Dhyana, pochopil podstatu reality. Tomuto cvičení naučil své žáky, kteří jej dále předávali v nepřerušené linii z mistra na žáka přes mistra Nagardjuna, mistra Bodhidharma a mistra Tendo Nyodjoa, který učil mistra Dogena. Tak se toto cvičení dostalo až do Japonska. V Číně bylo cvičení známé pod názvem Tzu Chan, v japonštině bylo vyslovováno jako Zazen.

V Japonsku bylo cvičení dále předáváno z mistra na žáka až došlo k mistru Kodo Sawakimu. Kodo Sawaki vyučoval mistra Deshimaru, který přinesl cvičení sem do Evropy a také našeho mistra Nishijimu Roshiho, který nás také naučil stejnému cvičení. Je pro mě zázrak, že jsem se vrátil na to samé místo s tím samým cvičením. Je to 45 mil od místa, kde jsem vyrostl. Musel jsem kvůli tomu ujet tak dalekou cestu až do Japonska?

Původ naší školy zenu sahá až k mistru Dógenovi. Buddhismus, který přivezl do Japonska, se stal známým jako *Shikantaza*. *Shikan* znamená “pouze”, “jenom” nebo “prostě”, *ta* znamená “právě”, “nyní” nebo “ted” a *za* znamená “sedět”. Takže *Shikantaza* znamená “prosté sezení v přítomném okamžiku”. To je to, co děláme. Takže máme společné cvičení a společnou historii.

Mistr Dógen, zakladatel našeho cvičení, žil před mnoha lety v Japonsku. Narodil se ve šlechtické rodině v roce 1200 a zemřel v roce 1253. Během svého života vyučoval buddhismus a cvičení zazen a sepsal velké množství spisů. Část těchto prací byla sebrána a tvoří knihu s názvem *Shóbógenzo*. *Sho* znamená “pravdivé” nebo “správné”, *bo* nebo *ho* znamená “zákon” a reprezentuje sanskritské slovo Dharma, které se velmi těžko překládá. Dharma znamená něco jako “zákon”, “univerzální zákon” nebo “pravidlo”. Může také označovat “pravdu”. *Gen* znamená “oko”. *Zo* je druh „skladiště nebo pokladnice“. V Japonsku, kde jsou tyto silné kamenné stavby stále k vidění, byly používány k úschově drahocenných věcí. *Shóbógenzo* tedy znamená „pokladnice pravého oka Dharmy“ a je to jméno, které mistr Dógen dal své sbírce textů. Důvodem proč použil právě toto jméno byla jeho víra, že v *Shóbógenzo* je obsaženo veškeré učení buddhismu.

Je to velmi složitá kniha nejenom proto, že byla napsána ve 13. století, ale také proto, že je psána směsí japonštiny a klasické čínštiny. Upřímně řečeno, knize může porozumět jen ten, kdo cvičí zazen. Jestliže se jí pokusí pochopit ten, kdo zazen necvičí, nedostane se příliš daleko. To z toho důvodu, že si bude myslet, že kniha hovoří o něčem abstraktním. Kniha však nehovoří o něčem abstraktním, hovoří o něčem co je zde a tady. To “něco” je to, co zažíváme během cvičení zazen.

Ve stručnosti nastíním život mistra Dógena. Narodil se v roce 1200 ve šlechtické rodině. Jeho otec byl aristokrat a jeho matka byla dcerou regenta. Nebyli však manželé a tak jeho rodinná situace nebyla tak jasná. Matka mu zemřela, když mu bylo 8 let. Byl téměř zázračným dítětem. Již v sedmi letech byl schopen číst starověké čínské klasiky a byl velmi bystrý. Zdá se, že smrt jeho matky měla značný vliv na jeho další vývoj. Ačkoli všichni z jeho okolí si přáli, aby se stal členem dvora, ve 13 letech utekl aby se stal mnichem. Protože jeden z jeho strýců byl vysokým knězem školy Tendai, ve 14 letech byl v této škole vysvěcen na mnicha. Později odešel, aby studoval s mistrem Esaiem ze školy Rinzai, ten však zemřel velmi brzy, a tak se stal žákem Esaiova žáka Myozena. Mistr Dógen se stal Myozenovým následovníkem, takže lze vlastně říci, že se velmi mlád stal následníkem buddhismu linie Rinzai. S mistrem Myozenem studoval 9 let a ve svých 24 letech s ním odcestoval do Číny. Mistr Dógen se ale ani v Číně necítil spokojen. Strávil tam několik let a stále nemohl najít někoho u koho by chtěl studovat, kdo by jej inspiroval.

Když byl již na zpáteční cestě do Japonska, někdo mu poradil, aby ještě před odjezdem vyhledal známého čínského mistra Ryujinga, japonsky Tendo Nyodžo. Při setkání s mistrem Nyodžoem zjistil, že on je ten pravý mistr, kterého hledal a u kterého chce studovat. Cvičil s ním téměř dva roky a ke konci cítil, že již odhalil podstatu buddhismu. Jsem si jist, že měl určitý druh probuzení, které se během

zazenu děje. Během cvičení si uvědomil, že při zazenu tělo a mysl odpadá, že mysl a tělo jsou během zazenu v jednotě.

Když se ve svých 27 letech vrátil do Japonska, přebýval v různých chrámech a kláštorech, které mu jeho příznivci nabídli. V žádném se však příliš šťastný necítil. V této době začal sepsávat své myšlenky a poznatky o buddhismu, který poznal v Číně. První pojednání, které napsal, se jmenuje *Bendowa*. To, jak jistě víte, také tvoří první kapitolu *Shobogenzo*. Zda to byla jeho úplně první práce, se již asi nikdy nedozvíme. Je to ale první zaznamenaný spis nebo přednáška, po jeho návratu z Číny. Tato kapitola nás seznamuje s jeho pocity a názory - co je cvičení a jak bychom měli cvičení rozvíjet. Překlad názvu této kapitoly, který používáme, zní "Přednáška o cvičení Pravdy". Přibližně ve stejném období také napsal krátký komentář k Mahá Pradžña Paramitá sůtre a velmi známou kapitolu *Genjo-Koan*. Všechny tyto tři eseje tvoří první tři kapitoly *Shobogenzo*.

V roce 1234, když bylo mistru Dogenovi 34 let, se usadil v chrámu *Kosho Horin Ji* nedaleko Kjota a začal soustavně vyučovat. Jedna z prvních přednášek, které zde přednesl, tvoří také jednu z kapitol *Shobogenzo*. Jmenuje se *Ikka-no-myoju* neboli "Jediná zářivá perla". Tato kapitola ukazuje Dogenův velmi optimistický pohled na svět, popisuje, jak je vše dokonalé ve své přirozenosti. Mistr Dogen zůstal v *Kosho Horin Ji* skoro 10 let a většina kapitol, které tvoří první polovinu *Shobogenzo* - první a druhý díl v překladu autorské dvojice Nishijima & Cross, byla právě zde přednesena. Je to zhruba polovina všech sebraných spisů mistra Dogaena.

Po deseti letech strávených v *Kosho Horin Ji* se mistr Dogen rozhodl vyhledat méně rušné místo. Traduje se také legenda, že klášter byl vypálen zdejšími mnichy, kteří byli proti učení mistra Dogaena, ale tato legenda není nijak historicky podložena. Během hledání, navštívil mistr Dogen mnoho různých míst. Jedním z nich byl klášter *Kippo-Ji*, kde nějaký čas pokračoval ve svém učení. Téměř všechny kapitoly třetího dílu *Shobogenzo* byly sepsány v tomto malém klášteře. Nakonec se ve svých 45 letech usadil ve velmi starém chrámu v prefektuře Fukui severně od Kjota a západně od Tokia. Na tomto místě začal budovat nový klášter. Původně jej nazval *Dai Butsu Ji*, později byl ale přejmenován na *Ehei Ji*. Na tomto místě žil a vyučoval až do své smrti.

Čas, který mistr Dogen strávil v *Ehei Ji*, byl mnohem kratší, než si mnoho lidí uvědomuje. Hlavní část dochovaných přednášek (více jak tři čtvrtiny kapitol *Shobogenzo*) vzniklo ještě před tím, než se v *Ehei Ji* usadil. Většina z 95 kapitol *Shobogenzo* byla napsána nebo přednesena během velmi intenzivního období tří let, kdy bylo mistru Dogenovi mezi 40 a 42 lety. Když se podíváte na datумы, které jsou uvedeny v závěru každé kapitoly, uvidíte, že většina z nich byla napsána v letech 1240 až 1242, takže mistr Dogen musel být v tomto krátkém období neobyčejně aktivní. Ve svých třiapadesáti letech mistr Dogen onemocněl a vrátil se do Kjota na léčení, kde krátce na to zemřel. *Shobogenzo*, které jsme vydali ve čtyřech dílech, je souborem 95 přednášek a esejí mistra Dogaena (vlastně jsou zde ještě 2 kapitoly navíc). Je nemožné přesně určit, které z kapitol jsou pouze eseje, které byly zapsány a předány ve formě přednášek a které naopak byly předneseny a následně zapsány někým jiným. Celý tento soubor nazýváme *Shobogenzo*. Myslel jsem si, že v následujících třech týdnech buď budeme postupovat po jednotlivých kapitolách od začátku, a nebo možná dáte přednost výběru některé vám známé kapitoly. Myslím, že mnoho lidí zná *Genjo-Koan* nebo *Sansuigyo*.

Na začátku bych vám rád ještě něco řekl o struktuře, kterou je *Shobogenzo* napsáno. Celé dílo má strukturu, kterou bych sám nikdy nepochopil, pokud bych nestudoval se svým mistrem Nishijimou Roshim. Jeho logický výklad mi umožnil pochopit, jak tato skrytá struktura napomáhá pochopení celého díla a učení. Proč bychom se měli zabývat takovou složitou a esoterickou knihou jako je *Shobogenzo*? Myslím si, že je to svým obsahem nepřekonatelná kniha. Pokud se snažím jí pozorumnět a probírám se jejím obsahem ve snaze najít význam slov ze 13. století a snažím se je převést do našeho současného jazyka, je to pro mně fascinující a neodolatelné. Je to totiž práce odkrývající podstatu reality a nikoliv reality 13. století, ale reality v této místnosti v tomto okamžiku.

Spíše než knihou je *Shobogenzo* mozaikou nebo velkou tapisérií. Můžete vzít jakoukoliv jeho část a část z jiné části knihy, prostudovat je a něco z nich získat. To velmi pěkně vystihuje podstatu *Shobogenzo*. Jsou v něm skryty klenoty uvnitř klenotů. Můžete přečíst odstavec knihy a najít v něm nějaký klenot, přečtete jinou část úplně na konci knihy a najdete jiný klenot. Není to logický typ knihy, kde můžete začít na začátku a skončit na konci. Můžete klidně knihu prolistovat a odložit, pak ji znovu prolistovat a přesto si z ní něco odnést. Konstrukce knihy je určena jistým vzorcem, kterým mistr

Dogen prezentuje své učení. Každá kapitola, nebo esej je na určité téma, které je nastíněno v nadpisu. Na každé téma se dívá ze čtyř rozdílných pohledů. Pokud pochopíme tuto čtyřdílnou konstrukci (strukturu čtyřech pohledů či hledisek) za jeho přednáškami, stane se pro nás Shobogenzo pochopitelnějším.

Tato čtyřdílná konstrukce je v japonštině známa pod označením Shitai-ron a doslova znamená “čtyři filozofie” - v angličtině bližší překlad zní “čtyři pohledy” či “čtyři hlediska”. Tyto čtyři pohledy jsou přibližně následující. Dogen na daný fenomén pohlíží nejprve z abstraktního, subjektivního hlediska. Uvádí jeho hlavní principy a své vlastní přesvědčení. Obvykle tak činí hned na začátku kapitoly. Poté, co daný fenomén popsal ze subjektivního hlediska, snaží se nám jej ukázat na konkrétních příkladech. Obvykle tak činí formou příběhů nebo koanů, které v Shobogenzo používá velmi často. Koanové příběhy jsou rozhovory mezi učitelem a žáky. Tyto příběhy byly v Číně používány k výuce buddhismu. Mistr Dogen používá tyto příběhy jako konkrétní příklady toho, co se nám v dané kapitole snaží říci. Můžeme tedy říci, že toto je konkrétní nebo také objektivní pohled na věc. Jeho první hledisko je tedy subjektivní, založené na přesvědčení. Druhé hledisko je objektivní, více konkrétní. Pak přistupuje ke třetímu hledisku, které je trochu zvláštní a nezvyklé. Díky tomuto pohledu na věc je Shobogenzo mnohdy považováno za knihu, které lze jen těžko porozumět. Snaží se zachytit podstatu daného problému v přítomném okamžiku. Ale v okamžiku, kdy jen otevřeme ústa, je již přítomný okamžik minulostí, takže to vypadá jako: „Aha Teď. Aha Teď. Už je to pryč, už je to pryč”. Nemůžeme přítomnost zachytit. Pokud se o to pokusíme a chceme jí popsat, hovořit o ní, ukáže se, že je to velký problém. Mistr Dogen ale objevil určitý způsob. Můžeme se pokusit zachytit podstatu okamžiku tím, že sloučíme vzájemné protiklady. V japonštině nebo čínštině to lze udělat velmi jednoduše. Například můžeme spojit dohromady výraz pro tělo a výraz pro mysl a použít výraz “tělo-a-mysl”. Ale pokud řekeme “tělo-a-mysl” například v angličtině, cítíme, že potřebujeme vložit něco mezi např. spojku “a”. Pokud to ale uděláme rozdělíme tak “tělo” od “mysl”. V japonštině nebo čínštině toto rozdělení není tak výrazné – dvě věci se sloučí v jednu. Takže dvě opačné strany problému spolu mohou koexistovat a mistr Dogen této koexistence ve svých spisech často využívá. Pokud je ale přeložíme do angličtiny, znovu se rozpadnou. To je ona zmíněná složitost Shobogenzo. Dogen slučuje dohromady dvě protikladné věci s cílem zachytit podstatu reality.

Existuje mnoho každodenních příkladů. Například můžete mít sami se sebou vnitřní dialog typu: “Je mi zima. Ne není. Ale ano je, třesu se. Ne netřesu.....” Jinými slovy, můžeme sami se sebou vést dialog o tom, jak se cítíte, když v sobě máte nějaký rozpor. A mistr Dogen říká, že podstatou reality jsou vzájemné protiklady. Podstata logiky není ve vzájemném rozporu ale realita ano. Tato fáze nebo třetí hledisko je velmi složitým aspektem celého díla, protože přeložením do angličtiny rozdělujeme věci, které Dogen slučuje dohromady. Dokonce i v japonštině to není jednoduché, ale pokud porozumíme tomu, o co se Dogen v této třetí fázi snaží, jestliže hluboce studujeme, můžeme zachytit letmý záblesk reality.

Poté Dogen přechází ke čtvrtému hledisku, které je něco jako všeobjímající obraz reality takové jaká je. Dogen zde velmi často používá poezii, která je v jeho podání velmi pěkná. Básní nebo jiným výrazovým prostředkem se snaží zachytit obraz reality takové, jaká je se vším všudy. Celé Shobogenzo je těmito čtyřmi hledisky doslova protkáno od začátku do konce. Abych je rekapituloval, jsou to: A) stanovení principu nebo přesvědčení, subjektivní pohled, B) konkrétní příklady, které jsou velmi často podány formou příběhu, C) velmi složitá hra slov, ve které se snaží zachytit problém v přítomném okamžiku a D) jeho poetické zachycení podstaty reality. Ne vždy však najdete tato jednotlivá hlediska v přesném pořadí A,B,C,D, ale můžete je zachytit. Myslím si, že toto členění je z hlediska porozumění Shobogenzo velmi užitečné. Samozřejmě, že pokud Shobogenzo analyzujeme příliš, ztratíme jeho význam, protože význam slov je pro nás méně zřetelný než jejich rozbor. Přes všechna tato členění, bez zkušenosti se cvičením zazen nikdy nemůžeme zachytit základní pravdy buddhismu, že tělo a mysl nejsou dvě oddělené věci, ale pouze jedna a že minulost ani budoucnost neexistuje. Minulost je již pryč a budoucnost ještě nepřišla. Pokud sedíme zazen, můžeme si povšimnout, že je jedinou existující realitou je přítomnost. Během vyrovnaného stavu při zazen si povšimneme, že neexistuje něco jako samostatné tělo nebo samostatná mysl. A protože si této skutečnosti všimneme vždy, když sedíme zazen, čteme-li Shobogenzo, zjistíme, že se mistr Dogen k těmto tvrzením znovu a znovu vrací.

